

Urvalsprovet i miljö- och livsmedelsekonomi 01.06.2023

Del 1

Flervalsuppgifter som baserar sig på förhandsmaterial (0–30 poäng)

Besvara uppgifterna 1.1-1.20 utifrån förhandsmaterialet: The Sustainable Development Goals Report 2022.

Endast ett alternativ för varje flervalsuppgift är korrekt. För rätt svar får man 1,5 poäng, för fel svar får man ett minuspoäng. Om du inte svarar får du inga poäng för frågan.

Uppgift 1.1.

Människor som lever i absolut fattigdom. Vilket av följande alternativ är korrekt?

1	-1	Antalet människor som lever i absolut fattigdom ökade från 2015 till 2018.
2	-1	Antalet människor som lever på under \$1,90/dag var över 900 millioner åren 2015–2018.
3	-1	Andelen människor som lever på under \$1,90/dag var högre i Central- och Sydasien än i Afrika söder om Sahara åren 2019–2021.
4	1.5	Antalet arbetstagare i världen som levde i absolut fattigdom ökade från 6,7 procent år 2019 till 7,2 procent år 2020. (rätt svar)
–	0	<i>Inget svar</i>

Uppgift 1.2.

Ukraina och Ryska Federationen tillhandahöll tillsammans en hur stor andel av den globala vetesexporten enligt rapporten?

1	1.5	30 % (rätt svar)
2	-1	10 %
3	-1	20 %
4	-1	5 %
–	0	<i>Inget svar</i>

Uppgift 1.3.

Konflikten mellan Ukraina och Ryska Federationen har plötsligt minskat exporten av en av de nedanstående produkterna. Vilket av dessa alternativ?

1	-1	Tomater
2	-1	Potatis
3	-1	Linfrön
4	1.5	Solrosfrön (rätt svar)
–	0	<i>Inget svar</i>

Uppgift 1.4.

Indikatorer för hållbar utveckling. Vilket av följande alternativ är korrekt?

1	-1	Det har inte lyckats att utveckla nya indikatorer för att följa upp utvecklingen av de globala målen.
2	1.5	Tillgängligheten av internationellt jämförbart data för att följa upp utvecklingen av de globala målen har utvecklats betydligt trots att avsevärda luckor fortfarande existerar. (rätt svar)
3	-1	Det finns tillräckligt med data för att följa upp utvecklingen som gäller sårbara grupper.
4	-1	Målet nr 3 (hälsa) och Målet nr 7 (energi) har den lägsta datatillgängligheten.
–	0	<i>Inget svar</i>

Uppgift 1.5.

En ungefär hur stor andel av alla skolor i lågstadiet (eng. *primary school*) i världen saknade tillgång till elektricitet, dricksvatten och sanitetsanläggningar?

1	-1	En tiondedel
2	-1	En femtedel
3	1.5	En fjärdedel (rätt svar)
4	-1	Hälften
–	0	<i>Inget svar</i>

Uppgift 1.6.

Andel kvinnor i ledande positioner över hela världen. Vilket av följande alternativ är korrekt?

1	-1	Andelen har växt markant från 2019 till 2020.
2	1.5	Andelen har varit oförändrad från 2019 till 2020. (rätt svar)
3	-1	Andelen har minskat något från 2019 till 2020.
4	-1	Andelen har minskat kontinuerligt sedan 2015.
–	0	<i>Inget svar</i>

Uppgift 1.7.

Vattenstressnivå (eng. *water stress level*). Vilket av följande alternativ är korrekt?

1	1.5	Vattenbristen är kritiskt hög i Nordafrika och Västasien. (rätt svar)
2	-1	Vattenbristen är mycket låg i Nordafrika och Västasien.
3	-1	Vattenbristen är stor i Kanada, Ryssland och norra Europa.
4	-1	Vattenbrist är obefintlig i Kina och Indien.
–	0	<i>Inget svar</i>

Uppgift 1.8.

Hållbar utveckling Målet nr 7 (hållbar energi). Vilket av följande alternativ är korrekt?

1	-1	Med nuvarande utveckling nås målet redan före 2030.
2	-1	Målet nås inte, eftersom elektricitetstillgången (eng. <i>electricity access rate</i>) har börjat sjunka.
3	1.5	Målet är svårt att uppnå och kräver politiskt stöd och betydande finansiering för förnybar energi. (rätt svar)
4	-1	Målet har övergetts globalt.
–	0	<i>Inget svar</i>

Uppgift 1.9.

Hur hög var arbetslöshetsgraden i världen 2021?

1	-1	1,5 %
2	1.5	6,2 % (rätt svar)
3	-1	10,2 %
4	-1	13,1 %
–	0	<i>Inget svar</i>

Uppgift 1.10.

Utvecklingen av real ekonomisk tillväxt (BNP) per capita (eng. *Global real GDP per capita*). Vilket av följande alternativ är korrekt?

1	-1	BNP-tillväxten per capita har ökat kontinuerligt sedan 2005.
2	-1	BNP-tillväxten per capita har sjunkit under noll fem gånger sedan 2005.
3	-1	BNP-tillväxten per capita har varit permanent negativ efter fallet 2010.
4	1.5	BNP-tillväxten per capita sjönk till negativ 2020. (rätt svar)
–	0	<i>Inget svar</i>

Uppgift 1.11.

Mobilt bredband. Vilket av följande alternativ är korrekt?

1	-1	Globalt är mobilt bredband inom räckhåll för få.
2	1.5	Mobilt bredband når nästan 95 % av världens befolkning. (rätt svar)
3	-1	Tillgången till ett 4G-nät är värdelös i utvecklingsländer (eng. <i>emerging markets</i>) eftersom 2G-nätet är i bruk.
4	-1	Mobilt bredband och dess tillgänglighet är det enda, som hindrar utvecklingsbefolkningar från att använda Internet.
–	0	<i>Inget svar</i>

Uppgift 1.12.

Inkomstjämlighet (eng. *income inequality*) under COVID-19-pandemin. Vilket av följande alternativ är korrekt?

1	-1	Trots COVID-19-pandemin har inkomstskillnaderna mellan länder förblivit oförändrade över hela världen.
2	-1	Inkomstskillnaderna inom utvecklingsländerna förändrades inte under COVID-19-pandemin.
3	1.5	Uppskattningen var att utan COVID-19-pandemin skulle inkomstskillnaderna ha minskat på global nivå. (rätt svar)
4	-1	Inkomstjämligheten inom utvecklingsländerna ökade markant under COVID-19-pandemin.
–	0	<i>Inget svar</i>

Uppgift 1.13.

Urbanisering och avfallshantering. Vilket av följande alternativ är korrekt?

1	-1	Idag bor något mindre än hälften av världens befolkning i städer.
2	1.5	70 % av världens befolkning förväntas bo i stadsområden år 2050. (rätt svar)
3	-1	År 2022 insamlades mindre än hälften av det kommunala fasta avfallet (eng. <i>municipal solid waste</i>) i världen.
4	-1	I Central- och Sydasien behandlas också det mesta av det insamlade kommunala avfallet.
–	0	<i>Inget svar</i>

Uppgift 1.14.

Luftföroreningar. Vilket av följande alternativ är korrekt?

1	-1	Luftföroreningarna är under kontroll, och de hotar inte längre människors hälsa i någon större utsträckning.
2	-1	Under 2019 orsakade luftföroreningar 42 miljoner förtida dödsfall över hela världen.
3	1.5	99 % av världens stadsbefolkning bor i områden där WHO:s luftkvalitetsnormer inte uppfylls. (rätt svar)
4	-1	Förtida dödsfall orsakade av luftföroreningar är endast i ringa grad (lite) relaterade till landets inkomstnivå.
–	0	<i>Inget svar</i>

Uppgift 1.15.

Matförlust (försvinner under kedjan; eng. *food lost*) och matsvinn (bortkastad ätbar mat; eng. *food waste*). Vilket av följande är sant? Vilket av följande alternativ är korrekt?

1	-1	Det finns ingen matförlust mellan skörd och detaljhandel.
2	-1	Mängden matförlust från skörd till detaljhandel (eng. <i>retail market</i>) har ökat väldigt mycket mellan 2016 och 2020.
3	-1	Matförlust och matsvinn är bara problem i utvecklingsländerna.
4	1.5	Matförlust och matsvinn har betydande miljömässig, social och ekonomisk betydelse. (rätt svar)
–	0	<i>Inget svar</i>

Uppgift 1.16.

Hållbar utveckling Målet nr 13 (klimatförändringen). Vilket av följande alternativ är korrekt?

1	-1	Klimatförändringen påverkar inte naturens mångfald eller tillståndet för ekosystemtjänster om uppvärmningen är högst 1,5 grader.
2	-1	Tillståndet för naturens mångfald förbättras till följd av klimatförändringen, om uppvärmning begränsar sig till cirka 2 grader.
3	-1	Om uppvärmningen är över 2 grader, försämras tillståndet för naturens mångfald, men detta påverkar inte ännu människors hälsa.
4	1.5	Om uppvärmningen är 1,5 grader eller mer så hotar försämringen av naturens mångfald och ekosystemtjänsterna människors hälsa. (rätt svar)
–	0	<i>Inget svar</i>

Uppgift 1.17.

Hållbar utveckling Målet nr 14 (undervattenslivet). Vilket av följande alternativ är korrekt?

1	-1	En dryg femtedel av de globala fiskbestånden var överfiskade under 2017 och andelen har därefter ökat.
2	1.5	Över en tredjedel av globala fiskbestånden var överfiskade under 2019, men andelen har därefter minskat. (rätt svar)
3	-1	Cirka en fjärdedel av globala fiskbestånden var överfiskade under 2019 och andelen har ökat den senaste tiden.
4	-1	Nästan hälften av de globala fiskbestånden var överfiskade under 2017 och andelen har de senaste åren förblivit nästan oförändrad.
–	0	<i>Inget svar</i>

Uppgift 1.18.

Följande påståenden behandlar förändringar i den globala skogsarealen. Vilket av följande alternativ är korrekt?

1	1.5	I Asien, Europa och Nordamerika har den totala skogsarealen ökat mellan 2000 och 2020. (rätt svar)
2	-1	År 2000–2020 minskade skogsarealen procentuellt mest i Centralasien och Sydasien.
3	-1	I Latinamerika och Afrika söder om Sahara har den totala skogsarealen ökat lite år 2000--2020.
4	-1	Den certifierade skogsarealen minskade cirka en fjärdedel mellan 2010 och 2021.
–	0	<i>Inget svar</i>

Uppgift 1.19.

Hur ändrades de globala koldioxidutsläppen under 2020?

1	-1	De ökade med 2 procentenheter.
2	-1	De ökade med 6,3 procentenheter.
3	-1	De minskade med 1 procentenheter.
4	1.5	De minskade med 5,2 procentenheter. (rätt svar)
–	0	<i>Inget svar</i>

Uppgift 1.20.

Hållbar utveckling Målet nr 17 (samarbete för att uppnå målet). Vilket av följande alternativ är korrekt?

1	1.5	Tack vare COVID stöden nådde utvecklingssamarbetet ett nytt rekord år 2021, målet uppnåddes inte trots allt. (rätt svar)
2	-1	Tack vare COVID stöden överträffade utvecklingssamarbetet målet år 2021 för första gången.
3	-1	Sedan år 2015 har utvecklingssamarbetet nästan fördubblats tack vare COVID stöden.
4	-1	Sedan år 2015 har utvecklingssamarbetet nästan halverats, fast COVID stöden varit betydande.
–	0	<i>Inget svar</i>

Del 2

Uppgifter baserade på provmaterial (0–30 poäng)

IPCC, Summary for Policy Makers: Potential global contribution of response options to mitigation, adaptation, combating desertification and land degradation, and enhancing food security. (Infografi från rapporten: IPCC, 2019: Summary for Policymakers. In: Climate Change and Land: an IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems [P.R. Shukla, J. Skea, E. Calvo Buendia, V. Masson-Delmotte, H.- O. Pörtner, D. C. Roberts, P. Zhai, R. Slade, S. Connors, R. van Diemen, M. Ferrat, E. Haughey, S. Luz, S. Neogi, M. Pathak, J. Petzold, J. Portugal Pereira, P. Vyas, E. Huntley, K. Kissick, M. Belkacemi, J. Malley, (eds.)].)

Bocken N, Morales LS, Lehner M. Sufficiency Business Strategies in the Food Industry—The Case of Oatly. Sustainability. 2020; 12(3):824.

Bekanta dig med materialet som delas ut vid provet. Besvara uppgift 2.1. utifrån infograf (IPCC, 2019) och uppgift 2.2. (a–d) utifrån forskningsartikeln av Bocken et al. (2020).

Varje svar ska bestå av hela meningar. Svaren ska rymmas i det avsedda utrymmet.

Skriv inte alternativa svar. Om du skriver alternativa svar kommer endast det svar som ger minst antal poäng att beaktas i bedömningen.

Besvara uppgifterna koncist och i enlighet med materialet. Var noga med att besvara respektive uppgift utifrån rätt material.

Skriv ditt svar på svenska. Svar skrivna på andra språk beaktas inte i bedömningen.

Uppgift 2.1 ger högst 10 poäng.

Vid poängsättning av svaren beaktas sakinnehållet och felfriheten samt språket i svaret (konstruktion, konsekvens och korrekt språk). För sakuppgifter i form av hela meningar kan du få högst 9 poäng. En tydlig konstruktion, konsekvent svar och korrekt språk ger högst en poäng.

Uppgift 2.2 (fråga a–d) ger högst 5 poäng per fråga, alltså högst 20 poäng.

Vid poängsättning av svaren beaktas sakinnehållet och felfriheten samt språket i svaret (konstruktion, konsekvens och korrekt språk). För sakuppgifter i form av hela meningar kan du få högst 18 poäng. En tydlig konstruktion, konsekvent svar och korrekt språk ger högst två poäng.

Uppgift 2.1

Den bifogade figuren (Bilaga 1) presenterar uppskattningen om hur olika alternativa åtgärder (response options) relaterade till markanvändning har utvärderats bidra till att begränsa klimatförändring (mitigation), att anpassa till klimatförändring (adaptation), att bekämpa av ökenspridning (desertification), att bekämpa markförstöring (land degradation) och att förbättra livsmedelssäkerheten (food security). Jämför riktningen och storleken (magnitude) av hur dessa åtgärder inverkar de ovan presenterade kategorierna a) inom lantbruk (agriculture), b) skogar (forests), c) mark (soil) och d) andra ekosystem. Ni behöver inte beakta konfidensivån (confidence level) H, M och L.

Tiläggs vokabulär till figuren

agro-forestry = agro-forestry

livestock = husdjur

grazing = betande

integrated water management = Integrerad förvaltning av vattenresurserna

salinization = försaltning

compaction = packning

acidification = försurning

wetland = våtmarker

peatland = torvmark

Modellsvar: I lantbruk ger matproduktionens större produktivitet och agro-forestry en stor positiv inverkan i alla kategorier (0.5 p). En förbättrad åkerbearbetning har bedömts som helhet som tredje bäst (0.25 p). Även utvecklingen i skötseln av husdjur och betesmark samt en ökad diversifiering av lantbruk medför positiv inverkan i alla kategorier (0.75 p) men storleken på inverkan är mindre (0.25 p). Integrerad vattenförsörjning har också en positiv inverkan, om också liten, i att förebygga ökenspridning och utarmning av jordmån (0.5 p). En minskad omändring av gräsområden till odlingsmark har en relativt negativ inverkan på livsmedelstryggheten (0.25 p), för anpassningens del finns det inte data (0.25) och i andra kategorier är inverkan positiv (0.25 p) men liten eller måttlig (0.25 p).

Både skogsskötsel, minskad avskogning och minskad försämring av skogarnas tillstånd har positiv inverkan i alla kategorier (0.5 p) men skogsskötselns positiva inverkan är som helhet något större (0.25 p).

Jordmånens större kolhalt medför en stor positiv inverkan i alla kategorier (0.25 p). En minskad erosion kan ha en positiv eller negativ inverkan i att stävja klimatförändringen (0.25 p) men i övriga kategorier är inverkan stor och positiv (0.25 p). Det finns inte data om minskad saltanrikning av jorden för stävjandets del (0.25 p) men alla uppskattade konsekvenser har varit positiva (0.25 p). Det finns inte data om minskad jordpackning för stävjandets eller ökenspridningens del (0.25 p), för övriga kategoriers del har konsekvenserna varit positiva (0.25 p).

Med tanke på andra ekosystem medför brandkontroll största positiva konsekvenser (0.25 p). Också minskade antalet jordskred och naturkatastrofer har en positiv inverkan på alla kategorier (0.25 p) men storleken på inverkan varierar kraftigt mellan kategorier (0.25 p). Det är oklart om minskad förorening har positiv eller negativ inverkan på stävjandet (0.25 p). För övriga kategoriers del har minskad förorening positiv inverkan (0.25). Restaurering av kustnära våtmarker och minskad förändring av användningsändamålet för dessa har en positiv inverkan på stävjandet och anpassningen (0.25), för ökenspridningens del är inverkan obefintlig (0.25), för utarmningen av jordmånens del är det en liten positiv inverkan (0.25) och för livsmedelstrygghetens del är riktningen av inverkan oklar (0.25). Att restaurera torvmarker och förändra användningsändamålet för dessa medför en positiv inverkan på stävjandet av inverkan och utarmningen av jordmånens (0.25 p), för livsmedelstrygghetens del är inverkan negativ (0.25 p), för anpassningens del finns det inte data (0.25 p) och åtgärdens inverkan kan inte tillämpas på ökenspridningen (0.25 p).

Sammanlagt 9 poäng + 1 poäng för språkriktighet, struktur och konsekvens

Uppgift 2.2.a

Vilka forskningsfrågor försöker Bocken, Smeke Morales & Lehner besvara i sin artikel? Vilka metoder använder forskarna för att svara på frågorna?

Modellsvar: Forskarna försöker svara på två frågor: 1. På vilket sätt kan nedväxlingens affärsverksamhetsstrategier förverkligas inom livsmedelsindustrin? (1 p) och 2. Vilka strategier strävar exempelföretaget Oatly efter och vilka utmaningar och möjligheter representerar de? (1 p) Man svarar på forskningsfrågorna med litteraturöversikt (0,5 p) och bedömningen av olika praxis/praxisöversikt/fallstudie (0,5 p) där det ingick intervjuer med arbetare på Oatly (0,5 p) samt en hållbarhetsrapport på Oatly (0,5 p). I analysen skapade man en teoretisk referensram (0,5 p).

4,5 p + 0,5 p (språkriktighet, struktur och konsekvens) = 5 p

Uppgift 2.2.b

Vad menas med en affärsstrategi som tillämpar medvetna (eng. *conscious*) försäljnings- och marknadsföringstekniker och vilka är dess mål?

Modellsvar: I denna affärsverksamhetsstrategi koncentrerar man mera till att tillfredsställa (0,75 p) än att skapa behov (0,75 p). Målet för strategin är att skapa långvariga kontakter med konsumenter/kunder (0,5 p). Affärsverksamhetens lönsamhet grundar sig på premium-prissättning (0,5 p) Avsikten med en medveten affärsverksamhetsstrategi är att få konsumenterna att fundera två gånger innan de gör ett köpbeslut (0,5 p), avstå från onödiga produktuppdateringar (0,5 p), undvika reor och mängdrabatter (0,5 p) eller gallra bort vissa ohållbara erbjudanden (0,5 p).

4,5 p + 0,5 p (språkriktighet, struktur och konsekvens) = 5 p

Uppgift 2.2.c

Nudging (eng. *nudging eller att få människor att bete sig på ett visst önskat sätt*) är ett sätt att påverka konsumenternas beteende och val. Hur kan konsumenterna påverkas att göra mer hållbara val med hjälp av nudging? Hur har det svenska företaget Max Burger använt sig av nudging och vilka konsekvenser har det haft?

Modellsvar: Nudging tillämpas ofta medvetet genom att planera "urvalsarkitektur", alltså det under vilka omständigheter konsumtionsbeslutet görs (1 p). Nudging kan göras genom att förenkla information (0,25 p), genom att förändra den fysiska miljön (0,25 p), genom sociala normer (0,25 p) och genom att sätta fram grundalternativ (0,25 p). Dessutom kan man förverkliga nudging under olika skeden av konsumtionen enda från köpbeslutet till dess man gör sig av med produkten (0,25 p).

På Max Burger har man tydligt framme (0,25 p) kolneutrala, vegetabiliska och veganalternativ (0,5 p). För alla hamburgare har man angett kolavtrycket (0,5 p). Försäljningen av hamburgare med mindre kolavtryck än genomsnittet har ökat med 16 % (0,5 p) och dessutom har andra snabbmatskedjor i Sverige börjat ta vegetabiliska och veganalternativ i sitt sortiment (0,5 p).

4,5 p + 0,5 p (språkriktighet, struktur och konsekvens) = 5 p

Uppgift 2.2.d

Måttliggörandet av strategier för affärsverksamhet är organiserade i kategorier i figur 1 och 2. Granska skillnaderna mellan kategorierna: Vad förenar strategierna i figurens kategori 'undvik'? Vad eftersträvar strategierna i kategorin 'minska'? Och vilka strategier placerar forskare i kategorin 'återanvändning'?

Modellsvar: Strategier inom kategorin "undvik" har det som gemensam sak att man vill erbjuda konsumenterna lätta möjligheter att undvika överkonsumtion (0,75 p) eller inköp av ohållbara produkter (0,75 p). Med strategierna inom kategorin "minska" vill man minska på konsumtionens miljöpåverkan då det är svårt att undvika konsumtion (0,75 p) och ändra på konsumenternas attityder (0,75 p). Inom kategorin "återanvändning" föreslår man att konsumenterna erbjuds återanvändbara förpackningar och att man på så sätt förlänger livscykeln för produkten (0,75 p) och hittar på nya användningsändamål för mat och undviker således onödigt avfall (0,75 p).

4,5 p + 0,5 p (språkriktighet, struktur och konsekvens) = 5 p